

פדגוגיה חברתית / סוציו-פדגוגיה קורס חדר מורים

השתלמות מורים/ות – שיטת מצמיחים

מסגרת הקורס

8 מפגשים פרונטאליים (משך כל מפגש 3 שעות אקדמיות)
2 מפגשים א-סינכרוני (משך כל מפגש 3 שעות אקדמיות)
סה"כ 30 שעות אקדמיות.

מטרות ההשתלמות

1. הכשרת מורים בהובלת תהליכי הנחייה ושיח חברתי - רגשי בקבוצות תלמידים.
2. הכשרת הצוות החינוכי לשיפור החיים החברתיים בבית הספר ובשכבות הגיל השונות.
3. מתן כלים להפחתת תוקפנות מסוגים שונים, ולעידוד והובלת התלמידים להתמודד באופן עצמאי, אישי וקבוצתי עם סיטואציות המכילות תוקפנות חברתית, תוך למידה חברתית התנסותית.
4. פיתוח יכולות והכשרה בטכניקות לשם הובלת שיח ערכי, נורמות חיוביות, השגת שינוי התנהגותי משמעותי בקרב התלמידים והנעת קבוצות בתוך הכיתות עצמן לקידום ושיפור האקלים החברתי.

תכנים מרכזיים שיועברו

- הכשרה בגישות וטכניקות ייעודיות שפותחו לתת מענה לסוגי תוקפנות שכיחים כגון: אלימות מילולית, אלימות וירטואלית, אווירת ניכור, חרם ועוד.
- דמות המחנך ככובע המנחה - הקניית מיומנויות הנחייה והובלת שיח חברתי רגשי בכיתה בנושאים שונים.
- חיזוק יכולתו של הפרט להתמודד עם לחץ חברתי.
- לימוד המשתלמים על האופן בו יוכלו לסייע לתלמידים להתמודד תחושת תסכול בסיטואציות חברתיות בבית הספר (הקשבה ואמפתיה, גיוס שקט פנימי).
- תיעול המאבק לפופולאריות לטובת פעולות פרו חברתיות.
- מודל 'תלמידים מצמיחים' - הנעת חברי הכיתה להבעת תמיכה, פרגון ואיכפתיות באופן שיתבטא בחיי היום-יום בכיתה.
- עבודה עם תלמיד תוקפן - שיקוף המחירים החברתיים אשר רלוונטיים לתוקפן אל מול תועלות ורווחים שינבעו משינוי התנהגותו.

מטלות המשתתפים/ות

- נוכחות מלאה, השתתפות אקטיבית במפגשים.
- תרגול התכנים בקבוצה ובכיתה.

- מטלת סיכום עם ציון -
 - בחירת נושא שנלמד בקורס, תיאור הנושא וביטוי בעבודה היומיומית עם התלמידים (תוך שימוש בפריט ביבליוגרפיה)
 - העברת מתודה שנלמדה בהשתלמות בכיתה וכתיבת רפלקציה.
- הנחיות מפורטות יינתנו במהלך ההשתלמות.

פירוט תוכנית הלימודים

**** הסילבוס כולל את נושאי המפגשים - אך סדר המפגשים והתכנים הספציפיים בכל מפגש ייקבעו ע"י המנחה, בהתאם לצרכי הקבוצה.**

מפגש	נושאי הלימוד
1	היכרות והנחת יסודות להנחיית שיח קבוצתי א. העמקת היכרות לאורך כל השנה, כבסיס לאינטימיות ושייכות בקבוצה ב. איך מעודדים שיתוף ופתיחות ג. חשיבות העבודה במעגל ד. המעבר ממורה שמלמד/ת ומעביר/ה חומר למנחה שמקשיב/ה, שואל/ת שאלות ומעביר/ה את הובלת השיחה אל התלמידים. ה. שימוש במשחק ככלי להצפת נושאים רלוונטיים שמירה על אותנטיות
2	פופולאריות ותוקפנות א. הבנת מנגנון התוקפנות בקרב ילדים ובני נוער ככלי להשגת מעמד חברתי ב. אלימות אינסטרומנטלית לעומת אלימות לא רציונלית ג. הבנה וזיהוי של תוקפנות רכה וסמויה בכיתה
3	חרמות והדרה - מניעה והתמודדות א. הבנת מנגנון ורציונאל החרם ב. כיצד למנוע חרם ג. כיצד להתמודד עם חרם קיים (התייחסות לקורבן, לתוקפן, לרוב הדומם ולהורים)
4	מיומנויות המורה לעבודה עם תלמידים תוקפנים פופולאריים - מפגש א-סינכרוני
5	גילי חטיבות/נוער בסיכון א. התנהגויות סיכוניות (אלכוהול, סמים, מיניות) ב. נורמות ותוקפנות על רקע מגדר ג. שימוש ב'פזזה', ציניות, סטיגמות ותיג

6	המורה כמניע/ת שינוי כיתתי - (מודל המשפך) א. ערעור נורמות חברתיות קיימות ב. עידוד נורמות חיוביות על ידי מיתוג חיובי ג. איתור מודלים לחיקוי מתוך קבוצת השווים
7	התמודדות ומניעת תוקפנות ברשתות החברתיות א. איך לדבר עם ילדים על הרשת? ב. כיצד בריונות וירטואלית נבדלת מבריונות מסורתית ג. כיצד הרשת מעצימה אכזריות ומחריפה סכסוכים ד. ליטוש ערכים של אומץ מול פחדנות ביחס לשיח פנים אל פנים לעומת הסתתרות מאחורי המסך. ה. כלים למניעה והתמודדות עם אלימות וירטואלית (תקפנים, קורבנות ועומדים מהצד) ו. עבודה כיתתית - הובלת מוסכמות כיתתיות לנורמות התנהלות ברשת
8	דילמות חברתיות וערעור נורמות חברתיות א. הלשנה מול דיווח ב. שינוי נורמות שליליות על ידי מיתוג ג. חינוך למעורבות נכונה (החשיבות להתערב למען אחרים ואיך לעשות זאת באופן 'מקרר' ולא אלים)
9	בניית כיתה כקבוצה אכפתית א. עידוד אכפתיות בכיתה ב. יצירת ערבות הדדית - שימוש בכוח קבוצה חיובי
10	מודל פידבק ופרגונים א. מתן משוב בקבוצת השווים ב. חשיבות הפרגון - הנעת חברי הכיתה להבעת פרגון ותמיכה.
נושאים נוספים שניתן לשלב	• גזענות ודעות קדומות • התמודדות עם לחץ חברתי • מדיניות בית ספרית להפחתת תוקפנות ושיפור אקלים

על אקדמיית מצמיחים

אקדמיית מצמיחים הוקמה לפני 20 שנה במטרה לקדם כיתות מצמיחות ובתי ספר מצמיחים. העמותה זכתה בפרס יושב ראש הכנסת לאיכות חיים בתחום הפחתת אלימות בחברה הישראלית ובתו מידות לאפקטיביות. בנוסף נבחרה העמותה על ידי ה- Israel Venture Network והקרן החדשה לישראל כסטארט-אפ חברתי.

תכניות המרכז מיושמות בבתי ספר בכל הארץ, כולל במגזר הערבי, הדתי, במסגרות של נוער בסיכון וחינוך מיוחד. עד כה עבדנו עם יותר מ 350,000 תלמידים, מחנכות, יועצות, מנהלות, והורים. המרכז מעביר הכשרות לאנשי חינוך, מורים ויועצות במוסדות אקדמיים בישראל ובחו"ל. אקדמיית מצמיחים מיישמת תוכניות התערבות באמצעות מודל ייחודי, חדשני ויצירתי המוכח מחקרית, של סדנאות, הרצאות והכשרות, המקנות לאנשי חינוך ולתלמידים כלים יעילים להפחתת תוקפנות לסוגיה, העלאת תחושת השייכות ופיתוח הנהגה מצמיחה בקרב קבוצת השווים. אנו מאמינים כי כיתה היא מקום לצמוח בו ושואפים להטמיע חזון זה בקרב כלל מערכת החינוך בישראל. [לפרטים נוספים...](#)

על מודל מצמיחים

בקרב תלמידים מתקיים מאבק כוחות מתמיד על מעמד חברתי. מחקרי שטח פורצי דרך מהשנים האחרונות מתארים את השימוש הנרחב של תלמידים בתוקפנות ככלי יעיל לשמירה או העלאה של מעמדם החברתי. מרבית התוקפנות וההצקות בכיתה אינה מהווה ביטוי לחוסר התאקלמות או מצוקה בבית, כפי כמקובל לחשוב, אלא מגיעה דווקא מתלמידים מוכשרים רגשית וחברתית, בעלי מעמד חברתי, אשר עושים שימוש בסוגים שונים של אלימות על מנת לשמר או לשפר את מעמדם החברתי.

כמענה לצרכים אלה, העולים גם בסדנאות שלנו, פיתחנו את המודל החדשני "תלמידים מצמיחים". המודל מבקש להחליף את התמריצים הקיימים (מודל הפופולריות-תוקפנות) ובמקומם לייצר תמריצים אטרקטיביים של שיפור מעמד לתלמידים. בכך מאפשר המודל לעודד, ללמד ולטפח התנהגות פרו-חברתית בעקיפין וללא הטפה.

בבסיס המודל עומדת התפיסה שכל ילד יכול למצוא את מקומו כתלמיד מצמיח בחיים החברתיים בביה"ס - בכיתה, במגרש, במסיבה, בהפסקה או במפגשים חברתיים. זאת בין אם הוא מופנם או מוחצן, בעל מעמד חברתי מרכזי או צדדי. השימוש במודל מחזק את הכוחות החיוביים בקרב התלמידים, מקנה להם כלים ומחזק את כוח ההשפעה שלהם באמצעות שיפור הלגיטימיות החברתית לפעולותיהם.

מחקר אקדמי שערך פרופ' אבי עשור (אונ' בן גוריון) הראה שבכיתות בהן יושם מודל מצמיחים חלה הפחתה בתוקפנות ועליה בתחושת המסוגלות של המחנכת לטפל בנושא האקלים החברתי.

רשימה ביבליוגרפית

חובה:

1. צ'ונה, י' (2018). מצמיחים ברשת. בהוצאת ספרי ניב. פרק לדוגמה <https://bit.ly/2XFCF9A>
2. עשור, א' ויצחקי, נ. (2020) 'נספח 1: זווית אחרת על למידה רגשית-חברתית - גישה מוטיבציונית-התפתחותית ל SEL-בתוך: ר' בנבנישתי וט' פרידמן (עורכים), טיפוח למידה רגשית-חברתית במערכת החינוך: סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות (עמ' 219-225). האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך
3. ברק-שטיין, ח' (2009). "מודל להנחיית דיון רגשי בקבוצות לימוד". אתר שפ"י. <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/KishureiChaim/m1eytaviyut/yeda/HanhayatDyunRigshi.htm>

רשות:

מקורות עיוניים:

כללי:

- אברהם י, (2011), "אין מצב שמפנים את הגב" עבודה כיתתית בנושא דחייה חברתית, אתר פסיכולוגיה עברית, <https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=2704> נדלה בתאריך 12.1.24
- אסטור, ר.א, בנבנישתי, ר', (2005). בתי ספר לא טיפוסיים מבחינת רמות האלימות שבהם; דו"ח מחקר. קבוצת המחקר: בריאות נפש ורווחה של ילדים ונוער, בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- אסטור, ר.א, בנבנישתי, ר, חורי-כסאברי, מ, (2008). נייר עמדה; מניעת אלימות והתמודדות עמה במערכת החינוך- הצעה למדיניות. עמ' 46, 93-114. [קישור למאמר](#) נדלה בתאריך 2.7.23

- ארהרד, ר' וברוש, ז' (2008), מ"אין בעיה" ל"חליפה מיוחדת": התמודדות מערכת החינוך עם אלימות תלמידים. עמ' 62-92. <https://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/C6DD7690-9CAE-4095-9317-6CBBD5CDBF55/83976/meeinbaayalehalifameyuhedet.pdf>
- בנדס-יעקב א' ושגיב י' (2001). **לוחצים יד: תלמידים משכיני שלום (המדריך המעשי)**. בהוצאת מכון הנרייטה סאלד, ירושלים.
- בק, ש' (2005), **טכנאות כחזון בהכשרת מורים - מבט ביקורתי על הכשרת המורים הטכנית-רציונאלי**. באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון בנגב.
- הראל-פיש, י' (2008). סיכום שני עשורים של התמודדות עם אלימות נוער בעולם המערבי: מה ידענו, מה למדנו ומה עדיין צריך להפנים? **כנס אילת, עיר ללא אלימות**. אוניברסיטת בר אילן, הפקולטה למדעי החברה תכנית המחקר הבינלאומי על רווחתם ובריאותם של בני הנוער.
- למפרט ח' (2013), **על ילדים חסרי ערך: על מחירי החינוך ההישגי**. בהוצאת מכון מופ"ת, תל אביב.
- מייזלס ע' (2010). הקשר בין בשלות פסיכולוגית להתפתחות רוחנית: בחינה אמפירית ראשונית של מודלים אפשריים. בתוך: מייזלס ע' ורוח-מדבר מ' עורכות, (2010) **ספר הכנס הישראלי השני לחקר רוחניות עכשווית, עמ' 25-26**, אוניברסיטת חיפה. נדלה בתאריך 06.09.2011
- עומר, ח' (2008) **הסמכות החדשה - במשפחה, בבית הספר, בקהילה**. הוצאת מודן. ניתן לקרוא פרק לדוגמה בקישור הבא: <https://www.betipulnet.co.il/download/files/omer1.pdf>
- עומר ח' (2018) **מורים היום, מהישרדות לשליחות. הוצאת מודן**. (פרק 2, נוכחות מורית)
- עשור, א' ויצחקי, נ. (2020) **נספח 1: זווית אחרת על למידה רגשית-חברתית - גישה מוטיבציונית-התפתחותית ל SEL**. בתוך: ר' בנבנישתי וט' פרידמן (עורכים), טיפוח למידה רגשית-חברתית במערכת החינוך: סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות (עמ' 219-225). האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך.
- עשור א' (2004), "בית ספר מצמיח: בית ספר התומך בצרכים נפשיים ומקדם קשב לעצמי ולאחר". בתוך: אבירם ר' (עורך), **בית הספר העתידי** עמ' 165-210, תל-אביב: מסדה.
- צ'ונה, י' (2018). מצמיחים ברשת. בהוצאת ספרי ניב. (פרק לדוגמה: <https://bit.ly/2XFCF9A>)
- צ'ונה י' (2013), **הרחב"ה בדרך ל"חינוך חדש": כיצד ערכי ה"העידן החדש" משפיעים על החינוך בבתי-ספר בישראל באמצעות הכשרה בפיתוח יכולות רגשיות חברתיות והוויה**. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. האוניברסיטה העברית.

ק"י, ס'. (2006), שקט- כוחם של המופנמים בעולם שלא מפסיק לדבר. הוצאת מטר.

שארפ, ג', (1984). התנגדות לא אלימה. הוצאת מפרש, ירושלים.

Wachtel, T.(1997). *Real justice: How we can revolutionize our response to* (1st ed).USA. wrongdoing.

O'connell ,T., Wachtel ,B., Wachtel ,T. (1999). *Conferencing Handbook: The new real justice training manual*. (1st ed). USA: Pennsylvania, Pipersville, PA.

נתונים ומדיניות:

הראל- פיש, י' ואחרים (2011). **נוער בישראל: בריאות, רווחה נפשית וחברתית, ודפוסי התנהגויות**

סיכון בקרב בני נוער בישראל. סיכום ממצאי המחקר הארצי השישי.

לאופר א' והראל י' (2003). הקשר בין תפיסות בית ספריות לבין מעורבות תלמידים בבירונות, קטטות ונשיאת נשק. **מגמות, מ"ב (3)**, מכון הנרייטה סאלד, ירושלים. עמ' 437-459.

American Psychological Association (2006). Zero Tolerance Policies Can Have Unintended Effects, APA report finds. Retrieved on May 13, 2013

הנחייה:

ברק-שטיין, ח' (2009). "מודל להנחיית דיון רגשי בקבוצות לימוד". **אתר שפ"י**. נדלה

בתאריך: 18.6.2012 <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/Kishurei>

Chaim/meytaviyut/yeda/HanhayatDyunRigshi.htm

יאלום, א' (2006). **טיפול קבוצתי תיאוריה ומעשה**. בהוצאת כנרת, זמורה-ביתן, דביר.

נגד גזענות:

אפריאט, ה' (10.2012) **מדד האלימות ברשת- בג"צ והאקדמיה**. הקרן החדשה לישראל, 2012.

נדלה בתאריך 2.5.2014 מ: <http://data.isoc.org.il/data/311>

האגודה לזכויות האזרח- מחלקת חינוך, **שיעור לחיים - חינוך נגד גזענות מהגן ועד התיכון**. ירושלים: 2015.

פופולריות ותוקפנות:

Faris, R. & Felmlee, D., (2020). With Friends Like These: Aggression from Amity and Equivalence. *American Journal of Sociology* 126, 673-713.

<https://gwern.net/doc/sociology/2020-faris.pdf>

Faris, R. & Felmlee, D., (2011). Status struggles: network centrality and gender segregation in same and cross-gender aggression. *American Sociological Review* 76(1), 48-73.

Faris, R., & Ennett, S. (2012). Adolescent aggression: the role of peer group status motives, peer aggression, and group characteristics. *Social Networks*, 34, 371-378.

Faris, R. (2012). Aggression, exclusivity, and status attainment in interpersonal networks. *Social forces*, 90(4), 1207-1235.

נורמות:

Prentice, D. & Paluck, E.L. (2020). Engineering social change using social norms: Lessons from the study of collective action. *Current Opinion in Psychology*.
<https://static1.squarespace.com/static/5186d08fe4b065e39b45b91e/t/614b43d11b9e990959648e94/1632322513772/Prentice+Paluck+2020.pdf>

אלימות וירטואלית:

Hampton, K.N., L.S. Goulet, L. Rainie, and K. Purcell, Social Networking Sites and Our Lives: How People's Trust, Personal Relationships, and Civic and Political Involvement are Connected to Their Use of Social Networking Sites and Other Technologies. 2011, Pew Research: Washington, D.C. Available from:
<http://www.pewinternet.org/2011/06/16/part-3-social-networking-site-users-have-more-friends-and-more-close-friends/>

Lenhart, A., Madden, M., Smith, A., Purcell, K., Zickuhr, K., & Rainie, L. (2011). Teens, Kindness and Cruelty on Social Network Sites: How American Teens Navigate the New World of "Digital Citizenship". *Pew Internet & American Life Project*.

